

ПАМ'ЯТКИ України

№1
СІЧЕНЬ-ЛЮТИЙ 2009

Ім'я / Name

Widely known in Ukrainian society magazine «Pamyatky Ukrainy» was originated in 1985 and reached its peak of popularity on the wave of national revival in 80–90's, by inspiring and empowering the wave. At those times every conscious Ukrainian citizen knew, read and spoke of the publication to others.

«Pamyatky Ukrainy» was the first magazine in Ukrainian Soviet Socialist Republic that «dared» to discuss critical issues that were forbidden by communist «common thought». Among them were:

- Ukrainian Cossack country and the ruined Zaporizhski Sichi
- National Ukrainian Symbols: Trident, the flag with blue and yellow colours, anthem «Sche ne vmerla Ukraina»
- The truth about the Famine of 1932–1933
- The history of ruining and the need for reconstruction of «cathedrals of our souls» – Mykhaylivsky Zlatoverhyi monastery and Uspenskyi Kiev-Pechersk Lavra
- National revival and reunion of the Ukrainian orthodox churches

And we are not discussing the sole differentiated edition here... No. This publication was unseen before in Ukraine powerful socio-political educational campaign, accompanied by various social events, which had and still have the significant impact on the awareness and national dignity of Ukrainians.

Широко знаним в українському суспільстві журнал «Пам'ятки України» став із 1985 року і досяг апогею популярності на хвилі національного піднесення межі 80–90-х, сам його надихаючи і посилюючи. Тоді кожен свідомий українець знав, читав і переказував іншим публікації часопису.

«Пам'ятки України» першими в Українській РСР «насмілились» порушити болючі, заборонені в умовах комуністичного «однорумства» теми, з-поміж яких:

- Українська козацька держава, зруйновані Запорозькі Січі
- Національна символіка українців: Тризуб, Синьо-Жовтий Прапор, гімн «Ще не вмерла Україна»
- Правда про Голодомор 1932–1933 рр.
- Історія знищення і потреба відтворення «соборів наших душ»
- Михайлівського Золотоверхого однойменного монастиря й Успенського Києво-Печерської лаври
- Національне відродження і об'єднання українських православних церков

Тут ідеться не про поодинокі, розрізнені публікації... Ні. Це були небачені доти в Україні потужні просвітницькі громадсько-політичні кампанії, посилені різноманітними акціями, що мали і мають вагомий вплив на самоусвідомлення і національну гідність українців.

Концепція / Concept

Ukraine within eternity. It contains the inflorescence of past and present, the cultural heritage and the world's modern achievements. How can one divide, neglect or change these?

Our credo is to write about the old times in a modern way with talent, brilliance and consistency.

Our vocation is to be on guard of the historical truth and the glory of our ancestors, to preserve them for new generations with convincing and uncompromising sincerity.

Our aim is to bring up the generation with aristocratic spirit – the true Ukrainian elite, to cultivate once for all crystal and infallible youth.

Clear. Infallible. And forever.

We do not promote any political party, because we are beyond the politics. We are not in favour of any religious denomination, because the God is one. We do not look down on the provincial areas, because the large consists of small.

We do not neglect the cultures of ethnic minorities such as Russians and Jews, Tatars and Germans, because all who is born and live on our land are part of Ukrainian nation. Ukraine is our Motherland.

Therefore our political party, our church, our mother, our goal is UKRAINE. The country that is powerful, blossoming, intellectual and spiritual. The country that stands proud among the other countries of the world.

Україна з висоти вічності. Суцвіття минулого і сьогодення, культурної спадщини і світових досягнень сучасників. Як можна роз'єднати, знехтувати, переочити це?

Наше кредо: писати про старожитності по-сучасному. Яскраво, талановито і послідовно.

Наше покликання: вартувати історичну правду і предківську славу, оберігати їх для нащадків. Переконливо, щиро і безкомпромісно.

Наша мета: виплекати покоління аристократів духу – правдиву українську еліту. Несхибно, кришталево і назавжди.

Ми не пропагуємо жодну партію, бо ми поза політикою. Ми не віддаємо перевагу жодній релігійній конфесії, бо у нас Бог Єдиний. Ми не ставимося зверхньо до провінційних теренів, бо без малого не існує велике.

Ми не нехтуємо культурами національних меншин – росіян і євреїв, татар і німців, бо всі ми, народжені й сущі на нашій землі, – український народ.

Українська земля – Єдина Мати наша.

Отож, – наша партія, наша церква, наша мати, наша мета – УКРАЇНА. Могутня, квітуча, інтелектуальна, духовна країна, гідна інших держав світу.

ПАМ'ЯТКИ України

ІСТОРІЯ ТА КУЛЬТУРА

науково-популярний
ілюстрований часопис

Шановні читачі!
Щира подяка всім,
хто зацікавився
оновленими «Пам'ятками»!
У Ваших руках – примірник
додаткового тиражу
журналу.
Ми завжди відкриті
для побажань
і пропозицій

- 29 Володимир Литвин: «Земства помітно сприяли піднесенню національного духу»
29 Від земської до середньої. Валентин Ковалик

Край

- 31 Полтава напередодні 300-ліття історичної баталії: До ювілею від колекціонерів. Чи впаде «Колона Слави»? Унікальну пам'ятку реставрують?
32 Шляхом до чистого поля... А.Н., Сергій Клименко
33 Полтавська битва. Олег Безверхній, Лариса Тузова

- 34** Приємна мандрівка – сумні роздуми. Віктор Вечерський

...і звичай

- 38 Турнір, баталія – кастинг, карнавал... Валерій Гриценко

2009, СІЧЕНЬ-ЛЮТИЙ
№1 (162)

ЗМІСТ НОМЕРА

Слово

- 7 Від шеф-редактора

Контекст

- 8 2008: Пам'ятні дати
Хрещення Київської Русі. Ювілей Чернівців. Найстарша книгозбірня Львова. Пилявецька битва. Гадяцький договір. Трагедія Батурина. Глухів. Коліївщина. Бій під Крутами

Реліквія

- 10** Срібнокарбований кіот пречистої Богоматері – дар гетьмана Івана Мазепи
Анатолій Адруг, Арендар Ганна
13 Корона Данила Галицького. Анатолій Ситник

Особа

- 14** Василь Вовкун. Паралельні видива пам'яткової маргінальності, або Концерт для скрипки з оркестром і роялем у кущах
Бесіда з Міністром культури і туризму України
17 Біографія

Родина

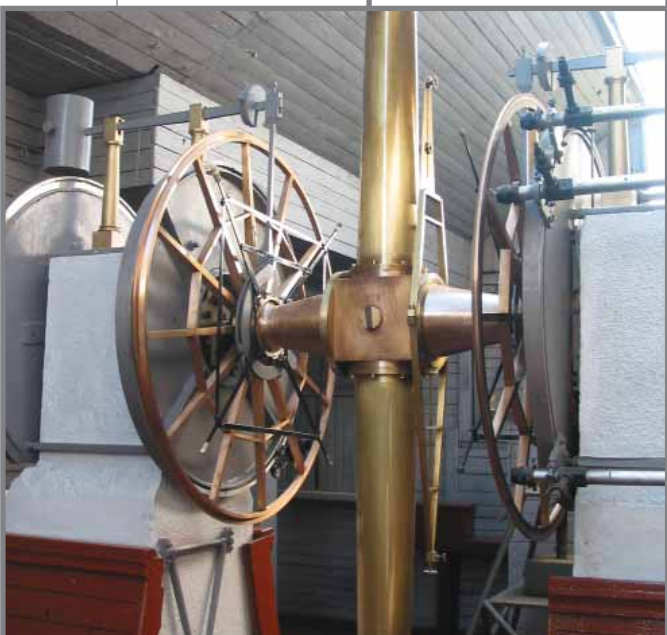
- 20 Стежка до земської школи. Ольга Фесенко
24 Населення в селі катастрофічно зменшується
25 Половці з Веприка. Сергій Павленко

Громада

- 26 Вороньки: чумаки, конокради, половці...
Будинок зруйновано, чудовий парк вирубано
Село пам'ятає
28 Найкращий тип народної школи
Роль земських шкіл була визначною

Пам'ятка

- 40** Миколаївська астрономічна обсерваторія.
Геннадій Пінігін, Жанна Пожалова,
Ніна Ольшанська
- 44 Палац Старого Мерчика.
Олександр Кучерук
- 46 Лапідаріум кам'яної пластики
Дніпропетровського історичного музею
імені Д. Яворницького.
Надія Капустіна, Валентина Бекетова

Мартиролог

- 50 Втрачена архітектурна спадщина.
Оксана Женжера
- 53 Караїмська кенаса

Пам'ятник

- 54 Монументи, пам'ятники, обеліски. Олена Мельничук

Колекція

- 58 Іоанн Георг Пінзель. Посвята
- 62** Перша в Україні масштабна
виставка старожитностей
- 64 57 печаток XVIII ст.
Пам'ятки судової реформи Гетьманщини. Ігор Ситий

Українство

- 68 Чому росіяни сахаються... Анатолій Бережина
- 70 Міф про 130 етносів. Етнічний вимір граничних переписів
українців. Володимир Скляр

Цивілізація

- 72 Мірило людяності. А.Н.

- 74** Хроніка пам'яті
79 Скорботна хода

- 5, 6 **Анонси**
- 27, 52 Книжкова полиця
- 27 ICOMOS–Україна
- 80 До наших читачів. Від співробітників
і симпатиків журналу

У наступному
номері

Меценатство і українські меценати

ПАМ'ЯТКИ України

ІСТОРІЯ ТА КУЛЬТУРА

Науково-популярний ілюстрований журнал

Видається із 1969 року за участю Українського товариства охорони пам'яток історії та культури, Українського фонду культури, Національної спілки краєзнавців України, українських комітетів міжнародних рад ICOM та ICOMOS

Засновники і видавці:

Анатолій Сериков,
Міністерство культури і туризму України

РЕДКОЛЕГІЯ 1989–2009

Петро Тронько,
почесний головний
редактор журналу

Віктор Акуленко
Володимир Александрович

Олена Апанович*

Юрій Асєєв*

Микола Бєвз

Сергій Білокінь

Борис Біляшівський*

Геннадій Боряк

В'ячеслав Брюховецький

Ігор Бугаєнко

Віктор Вечерський

Борис Возницький

Адріян Геврик

Тит Геврик

Ігор Гирич

Ольга Голинська

Іван Гончар*

Андрій Гречило

Валерій Гриценко

Іван Дзюба

Валерій Дудкін

Любов Жаркова*

Антоніна Жихорська

Микола Жулинський

Михайло Загреба*

Леонід Залізняк

Наталка Зубенко

Ярослав Ісаєвич

Михайло Іщенко

Тетяна Кара-Васильєва

Віра Карпенко

Олександр Кириченко*

Віктор Клочко

Ольга Кобець

Олександр Коваленко

Юрій Колесников

Петро Кононенко

Ольга Костюк

Сергій Кот

Олександр Кривенко*

Сергій Крижицький

Ігор Кудин*

Руслан Кухаренко

Микола Кучерук

Олександр Кучерук

Володимир Ленченко

Юрій Лихой

Григорій Логвин*

Левко Лук'яненко

Михайло Майстренко*

Тарас Максим'юк

Абрам Мардер

Василь Марусик

Сергій Марченко

Ніна Матвієнко

Ірина Матяш

Микола Мащенко

Олег Микитенко

Зоя Мойсеєнко

Анатолій Мокренко

Олександр Неживий

Леонід Новохатько

Борис Олійник

Володимир Онищенко

Наталія Охмакевич

Ярослава Павличко

Микола Пархоменко

Григорій Пінчук*

Володимир Погорілий

Віктор Погребняк

Леонід Прибега

Володимир Прядка

Тетяна Пошивайло

Роман Ратушний

Олександр Рибалко*

Петро Римар

Петро Ричков

Віктор Роїк

Валентина Рубан

Павло Рудавський

Володимир Самойлов

Віталій Сатаренко

Юрій Саюк*

Сергій Сегеда

Михайло Селівачов

Олена Сердюк

Анатолій Сериков

Лесь Силин*

Анатолій Ситник

Михайло Сікорський

Лариса Скорик

Василь Скуратівський*

Василь Слободян

Дмитро Степовик

Максим Стріха

Олег Сухобоков*

Ольга Сущенко

Дмитро Табачник

Дмитро Телегін

Володимир Тимофієнко*

Олена Титова

Петро Толочко

Юрій Тюрін*

Олександр Федорук

Надія Цісик

Валерій Шевчук

Юрій Шемшученко

Валентин Штолько

Нателла Юнак

Микола Яковина

Дмитро Янко

СОБОРИ НАШИХ ДУШ

* Вічні імена у складі Редколегії

РЕДАКЦІЙНА РАДА

Шеф-редактор
Анатолій СЕРИКОВ

Перший заступник шеф-редактора

Віктор ВЕЧЕРСЬКИЙ

Арт-директор
Валерій ГРИЦЕНКО

Відповідальний секретар

Антоніна ЖИХОРСЬКА

Заступники головного редактора

Ольга ГОЛИНСЬКА

Олександр НЕЖИВИЙ

РЕДАКЦІЯ

Науковий редактор

Віра КАРПЕНКО

Художній редактор

Наталія КОВАЛЬ

Складання

Нонна ВОЛЯНИК

Адміністративний секретар

Лариса БОЙКО

ДП «Газетно-журнальне видавництво Міністерства культури і туризму України»

Наклад 15 000 прим. (перший завод — 10 000 прим.; другий завод — 5 000 прим.)

Запитуйте наш журнал у газетних кіосках, поштових відділеннях, книгарнях, а також у громадських розповсюджувачів преси

Оптовий продаж у Києві: ПП «Лінія ЮВС», багатоканальний тел./факс: 8 (044) 501 01 76 (Лариса Бойко)

Адреса редакції: Україна 01015, Київ-15, вул. Івана Мазепи, 21, Національний Києво-Печерський історико-культурний заповідник, корп. 5. Тел./факс: (044) 501 01 76. E-mail: pu@email.com.ua

Видання зареєстроване Держкомітетом по пресі України 01.06.1994. Серія КВ, свідоцтво №683

Copyright © 1989–2009. Усі права застережено: Анатолій Сериков, ідея, концепція, назва

Copyright © 2009. Усі права застережено: Валерій Гриценко, концепція худ. оформлення

Copyright © 2009. Усі права застережено: «Пам'ятки України»

Від шеф-редактора

Анатолій СЕРИКОВ

It definitely takes an effort to become the worthy. But at the turn of epochs, worlds and empires the worthy ones always stand out from the crowd. With doughtily spirit and challenging thoughts they are different from all the rest. And it does not even matter that their achievements are used by all the others but themselves. As it goes: one sows for others to harvest, to crop the field. The surviving is difficult.

Becoming worthy is always honourable, recognition is sometimes posthumous.

«Pamyatky Ukrainy» are first to introduce the print of immortal names in Editorial Board. Why? – Is it the pang of conscience? Is it the verdict of justice? Is it the medicine for forgetful? Is it the rule for next generations? The time will show.

We do not pose because the photograph can not express what the soul can see, we just reveal our memories. We remember. We cherish the memories for your sake and ours.

Бути гідними, звісно, нелегко.

Але на зламі епох, світів та імперій завжди постають Гідні. Доблесні духом і високі помислами. Не подібні до інших. Це пусте, що їхніми перемогами користаються всі, окрім них.

Така закономірність: одному треба посіяти, наступним – зібрати врожай, вижати поле. Вижити – важко.

Стати гідними завжди почесно.

Інколи – посмертно.

«Пам'ятки України» першими запроваджують друк Вічних імен у Редколегії.

Що це? – Докір сумлінню? Вирок справедливості? Ліки для забудьків? Правило для прийдешніх? Покаже час. Ми показуємо свою пам'ять, ми не позуємо – фотознімок не виявить те, що ми бачимо душею. Ми пам'ятаємо. Ми оберігаємо пам'ять. Для себе і задля Вас.

Христос Рождається!

Славимо Його!

The ancient mystery of Christmas unites around the den nations and generations, religious and frivolous people, sinners and righteous ones. Everyone is equal before God ...

In these joyful days we are holding the breath of anticipation of New-born, and with the full lungs breath out the song: «Zorya yasna zasiala!..» It dispels the darkness and the evil, gives enlightenment, forgiveness and inspiration.

On Christmas Eve, two Ukrainians – Natalie Koval from Kyiv and Valery Gritsenko from Rostov on Don, who created the new visual image of this magazine, will bring home this very issue that you are holding in your hands.

The Christ is born! – Lets rejoice in his glory!

Предковичне таїнство Різдва Христового об'єднує довкола вертепу нації і покоління, набожних і легковажних, грішних і праведних. Усіх, рівних перед Богом...

У ці особливо піднесені дні ми тамуємо подих від передчуття Новонародження, і на повні груди видихаємо: «Зоря ясна засіяла!..» Аби розсіяла вона темряву і зло, принесла прозріння, прощення, натхнення.

На Святвечір двоє українців – Наталія Коваль з Києва та Валерій Гриценко з Ростова-на-Дону, які створили новий візуальний образ журналу – принесуть до своїх осель цей примірник, що Ви його зараз тримаєте у руках.

Христос Рождається! – Славимо Його!

По плану Высочайше повелено

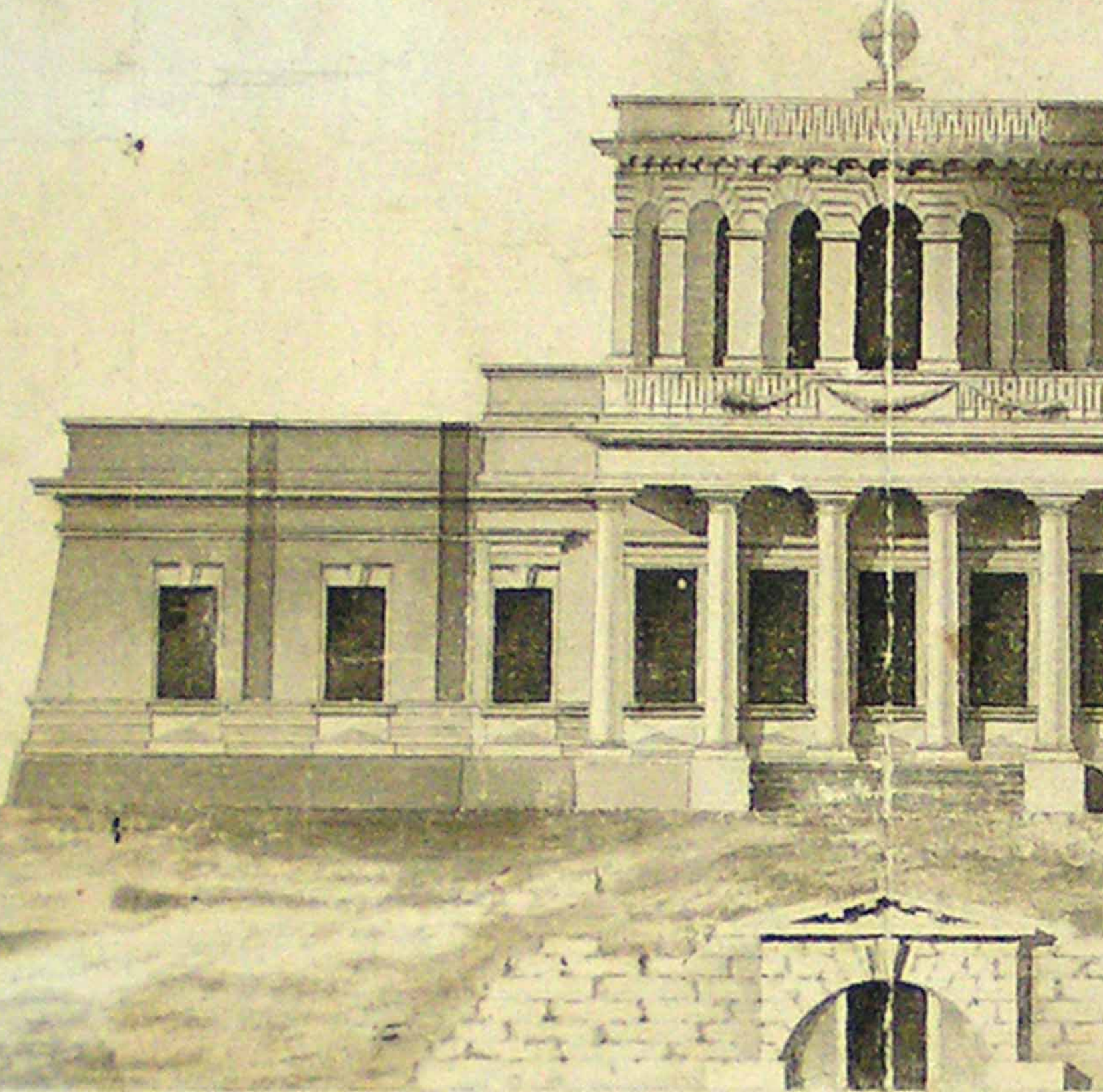
Генерал-Адмирал Грейс

Рисунки 18 листов

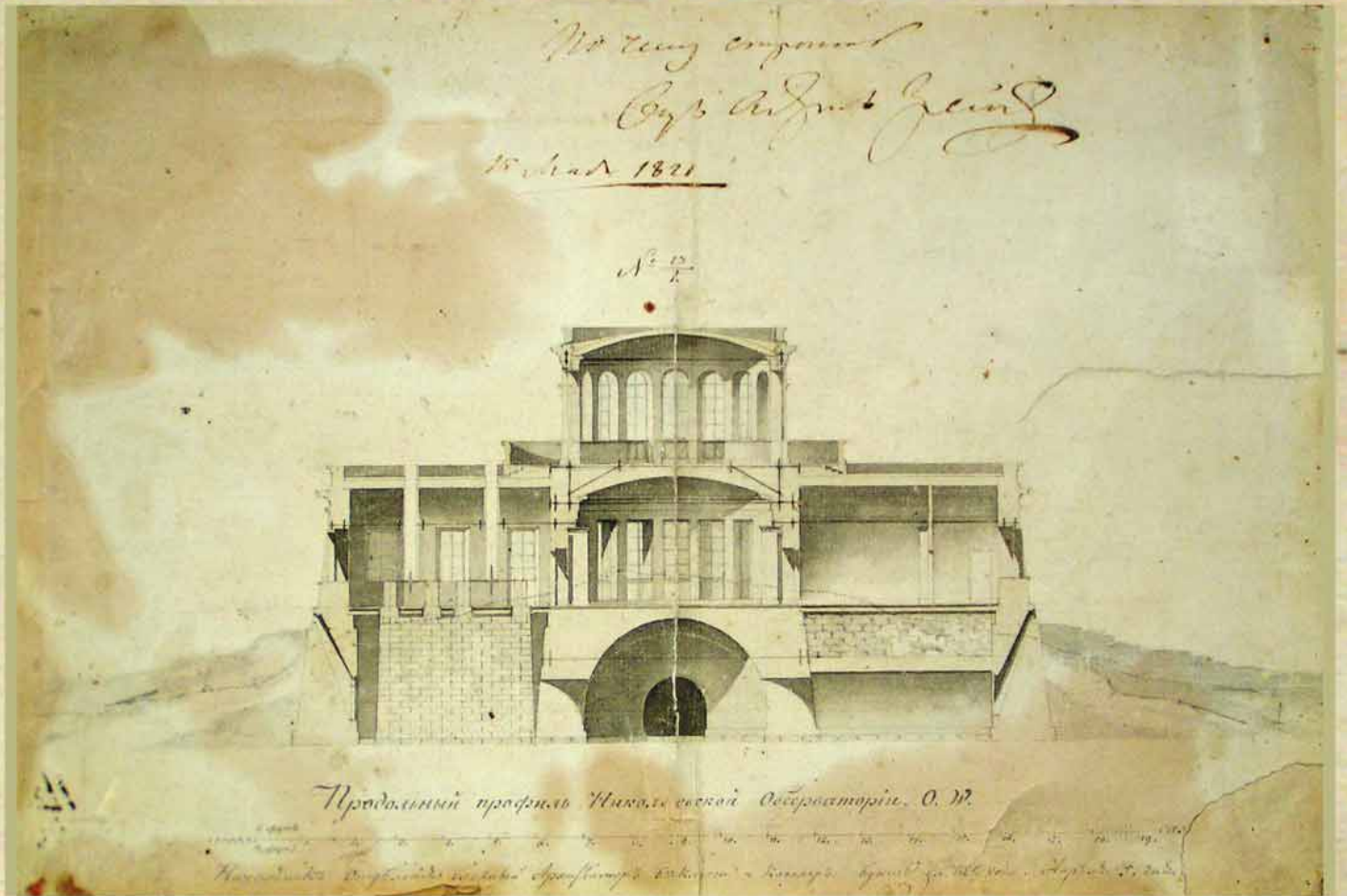
1821 года

№ 13
1.

МИКОЛАЇВСЬКА

Фасады Николаевской Одес

АСТРОНОМІЧНА ОБСЕРВАТОРІЯ

Пам'ятка

Геннадій ПІНІГІН, Жанна ПОЖАЛОВА,
Ніна ОЛЬШАНСЬКА

Центром Світової спадщини ЮНЕСКО 2004 року розроблено міжнародний проект Тематичної ініціативи «Астрономія і всесвітня спадщина». Його мета – об'єднати сфери науки і культури на основі досліджень пам'яток, які мають пряме, а також символізоване відношення до астрономії. Ще до оголошення цього проекту керівництво Миколаївської астрономічної обсерваторії (директор – Г.Пінігін) активно опікувалося долею її будівлі, адже з 1963 року головний корпус обсерваторії є пам'яткою архітектури національного значення

(ох. № 535). В результаті – Миколаївську обсерваторію 12 березня 2007 року занесено до Попереднього списку об'єктів, що претендують на включення до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО (<http://whc.unesco.org/en/tentativelists/5116/>). Таким чином, МАО, яка в 2006 році відзначила 185-ліття, стала першою українською обсерваторією, котра може набути статусу частини всесвітньої спадщини і досягнень цивілізації в цілому.

Миколаївська обсерваторія – унікальна установа, яка органічно поєднує функції історико-культурної пам'ятки, музею, що налічує більш як 80 цінних астрономічних експонатів, і авторитетного науково-дослідного закладу. Зберігаючи наукові традиції, МАО активно розширює тематику досліджень у галузі астрономічного приладобудування та навколосемного простору. В 1999 році її автоматичний Аксіальний меридіанний круг (АМК) визнано національним надбанням України.

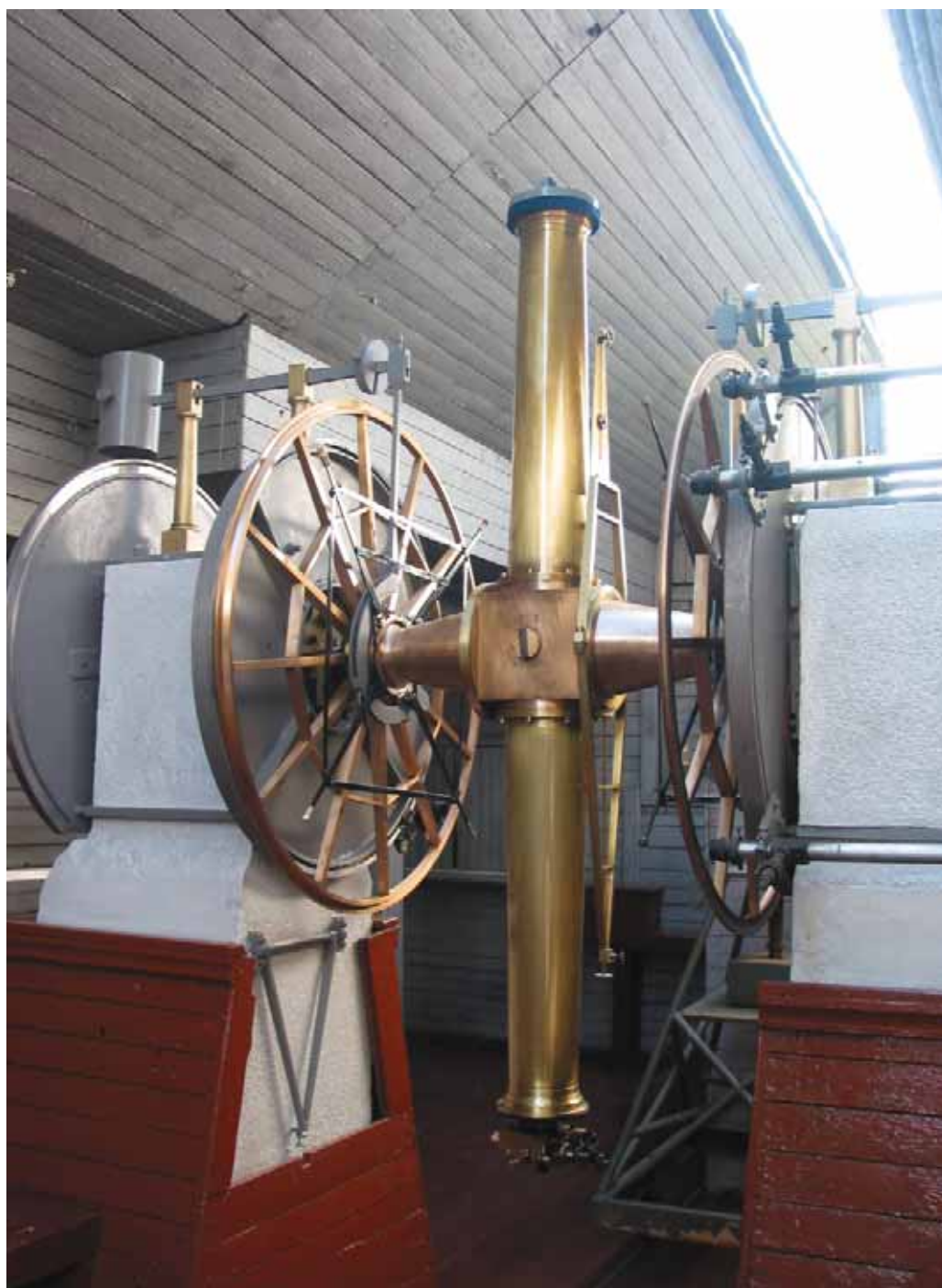

ЮНЕСКО розглядає МАО як об'єкт, гідний участі в проекті транснаціональної серійної номінації «Світові астрономічні пам'ятки» (<http://whc.unesco.org/en/tentativelists/5267/>).

Принагідно поцікавтеся докладнішою інформацією про МАО: <http://mao.nikolaev.ua>.

Сподіваємося, що історико-популярничний нарис Г.Пінігіна, Ж.Пожалової, Н.Ольшанської «Миколаївська астрономічна обсерваторія» невдовзі побачить світ у книжковій серії «Бібліотека журналу "Пам'ятки України"». Запрошуємо до участі у підготовці видання спонсорів і меценатів!

Портрет Карла Христофоровича Кнорре

Другий директор Миколаївської обсерваторії Іван Єгорович Кортацці

Портрет Олексія Самійловича Грейга

Головний будинок обсерваторії

Аксіальний меридіанний круг

Туєва алея на території обсерваторії

